

**UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALĂ DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL: FILOLOGIE**

**REZUMATUL
TEZEI DE DOCTORAT**

***„Versiuni românești și turcești ale poemelor
homerice.
O abordare diacronică și contrastiv-tipologică”***

Doctorand: Icbal S. ANEFI

Îndrumător științific: Prof. univ. dr. Petre Gheorghe BÂRLEA

**CONSTANȚA
2021**

CUPRINS

SIGLE ȘI ABREVIERI

INTRODUCERE

1. Motivație
2. Stadiul cercetărilor
3. Materialul de lucru
4. Metodele de lucru
5. Precizări terminologice

I. OPȚIUNI ȘI FORMULE ALTERNATIVE ÎN TRADUCEREA TEXTELOR HOMERICE

- 1.1. Traducerea textelor literare – implicații socio-lingvistice și culturale
- 1.2. Opțiunile traductologice ca act identitar
- 1.3. Identitate culturală sau subiectivitate interpretativă?
- 1.4. Concluzii cu privire la opțiunile și formulele traductologice

II. ETAPE ALE TRADUCERII TEXTELOR HOMERICE ÎN ROMÂNĂ ȘI TURCĂ

- 2.1. Problema homerică
- 2.2. Evoluția traducerii textelor homerice în limba română
- 2.3. Evoluția traducerii textelor homerice în limba turcă
- 2.4. Concluzii cu privire la etapele traducerii textelor homerice în română și turcă

III. ASPECTE LEXICO-SEMANTICE ȘI GRAMATICE ALE TEXTULUI HOMERIC

- 3.1. Particularități ale textului-bază
- 3.2. Analiza versiunilor românești
- 3.3. Analiza versiunilor turcești
- 3.4. Strategii traductologice în versiunile românești și turcești ale poemelor homerice

CONCLUZII GENERALE

BIBLIOGRAFIE

Rezumat

1. Motivație. Premisa de la care pornim este că maturitatea unei limbi literare naționale se verifică prin confruntarea cu textele mari ale capodoperelor din literatura universală, alături de proba esențială, aceea a capacității de a genera propriile creații originale în spațiul cultural-lingvistic respectiv. Pe de altă parte, traducerea unor astfel de opere, cum sunt *Iliada* și *Odiseea*, contribuie efectiv la dezvoltarea limbii literare beneficiare, sub toate aspectele posibile – lexical, semantic, gramatical, stilistic.

În al doilea rând, lucrarea noastră vizează domeniul traductologiei. Analiza paralelă a unor texte de o asemenea importanță în istoria universală a spiritualității ne poate ajuta să înțelegem mai bine mecanismele fundamentale ale actului traducerii, în detaliile lor, aplicate pe

două limbi date, și resorturile receptării unor capodopere ale creației literare antice în lumea modernă, în principiu.

Este firesc să ne așteptăm la mari diferențe de echivalare a aceluiași text grecesc, de vreme ce o versiune este realizată într-o *limbă flexionară*, iar alta – într-o *limbă aglutinantă*.

Cu toate acestea, am constatat, chiar de la începutul demersului nostru, că între istoriile evoluției traducerilor din Homer în cele două limbi balcanice moderne există mai multe similitudini decât ar fi fost de crezut. De exemplu, în ambele culturi, traducerile din Homer sunt atestate târziu – practic, abia din secolul al XIX-lea, dacă nu luăm în considerare încercările fragmentare anterioare – nici acelea mai vechi de secolul al XVIII-lea.

2. Stadiul cercetărilor. Studiile de homerologie, în general, nu sunt puține nici în cultura română, nici în aceea turcească. Și despre istoricul traducerilor din Homer în diverse limbi, cu privire specială asupra limbii naționale au vorbit mulți. Au fost mai întâi istoricii culturii, apoi traducătorii înșiși, care i-au evocat pe înaintași, evaluându-le rezultatele – pentru a-și explica propriile demersuri. De asemenea, marii editori, ca D. Pippidi sau I. Acsan, Traian Costa, Ștefan Cazimir, Ioana Costa, Adrian Pârvulescu, A. C. Emre, Yaşar Nabi Nayi, Azra Erhat, Sema Sandalçı ș.a. au dat studii introductive foarte solide, urmate deseori de volume în care și-au dezvoltat punctele de vedere.

Dar abia în ultimele decenii au apărut studii special consacrate istoriei traducerilor din cultura română. După foarte utila prezentare bibliografică realizată de Nicolae Lascu, în 1974, au urmat cercetările de detaliu ale lui Petre Gheorghe Bârlea și Liviu Franga.

3. Materialul de lucru. Pentru întreaga discuție privind istoria traducerilor din poemele homerice în limbile română și turcă am folosit toate versiunile „mari”, adică ediții tipărite pentru cel puțin șase cânturi din ceea ce exista validat de specialiști în perioada documentării noastre, ceea ce înseamnă nu mai puțin de douăzeci și două de ediții cumulate din ambele limbi moderne.

Iliada a fost tradusă în limba română de patru ori în ultimii o sută optzeci și cinci de ani, de către Costache D. Aristia, George Murnu, R. Hâncu în colaborare cu Sanda Diamantescu, Dan Slușanschi, iar în limba turcă, în ultimii șaiszeci de ani, de opt ori, de către Arın Saffet Engin, Ahmet Cevat Emre, Azra Erhat în colaborare cu A. Kadir, Atilla Dirim, Fulya Koçak, Eren Cendey, Celâl Üster, Derya Öztürk, Sema Sandalçı, luând în considerare și prelucrările, frecvente în această limbă.

Odiseea a fost tradusă în limba română, cam în același interval (de fapt, în puțin peste o sută cincizeci de ani, căci prima versiune, realizată de I. Caragiani, a apărut în 1869, iar ultima, datorată lui D. Slușanschi, în 2012), în ordine cronologică, de șase ori, de către Ioan Caragiani, George Coșbuc, George Murnu, Cezar Papacostea, Eugen Lovinescu, Dan Slușanschi, iar în limba turcă, între anii 1973 și 2019, deci în ceva mai mult de o jumătate de secol, de patru ori, de către Azra Erhat în colaborare cu A. Kadir, Fulya Koçak, Celâl Üster, Sema Sandalçı.

Cu privire la criteriile acestor succesiuni de restrângeri și largiri de corpus textual, am apelat în primul rând la cel rezultat din obiectivul central al cercetării noastre: *diacronia faptelor de limbă literară modernă – română și turcă – din perspectiva dublă, a evoluției interne și a confruntărilor cu strategiile traductologice ale fiecărei etape istorice*.

4. Metodele de lucru. Întrucât scopul nostru fundamental a fost să stabilim istoria traducerilor unor texte homerice în limbile moderne, din perspectiva evoluției limbilor literare

respective, este de la sine înțeles că am uzat, în primul rând, de principiile, metoda și instrumentele de lucru ale *lingvisticii diacronice*, sub feluritele sale concretizări. Este vorba despre *istoria limbii literare*, cu tot ce include aceasta: fonetica, gramatica, semantica istorică, dialectologia, frazeologie etc. Am utilizat, de asemenea, metodele și arsenalul analitic al domeniilor conexe: *gramatica contrastiv-tipologică*, *teoria mentalităților* ș.a., subsumate, toate, apelului la *traductologie*.

Grila de analiză rezultată din valorificarea tuturor acestora a fost aplicată pe textul grecesc homeric, preluat din edițiile de referință (Benner și Saymoor, în principiu), pe baza căruia am reliefat particularitățile versiunilor reprezentative din română și turcă. Apoi am pus în paralel trăsăturile generale ale versiunilor din aceste două limbi moderne. Pentru versiunile turcești am oferit noi înșine traduceri „de lucru”, pentru a facilita accesul cititorului român la sus-amintitele particularități lexico-semantice, gramaticale și pragmatico-stilistice.

5. Precizări terminologice. Prin *poeme homerice* înțelegem, în lucrarea de față, exclusiv *Iliada* și *Odiseea*. În capitolul consacrat istoriei traducerilor în română și în turcă din Homer ne referim, în câteva rânduri, și la poemele apocrife, precum *Batrachomyomachia* sau, mai rar, la *Magrites* etc., dar facem precizările cuvenite la locul respectiv.

Pe de altă parte, folosim termeni precum *echivalare*, *transfer* etc. atât în sensul lor general, de „traducere”, cât și în sensurile înguste, strict tehnice, din domeniul traductologiei. Atunci când socotim că nu este suficient contextul pentru dezambiguizare, facem precizările de rigoare, la locul cuvenit.

6. Structura lucrării este determinată de obiectivele cercetării noastre. După un prim capitol consacrat opțiunilor și formulelor traductologice, în general, am făcut o amplă trecere în revistă a principalelor etape din istoria traducerii poemelor homerice în română și turcă, în temeiul căreia am formulat câteva observații cu caracter sintetic privind relația dintre istoria socială, istoria culturală și istoria traducerilor din marile capodopere ale omenirii în spațiul balcanic, cu referiri la alte zone cultural-lingvistice.

7. Concluzii generale

1. Studiul nostru a confirmat premisa de la care am pornit: traducerea textelor homerice în cele două culturi pe care le studiem aici are o istorie destul de asemănătoare și, ceea ce este mai important, coincide cu etapa de maturizare a limbii literare standard, cu completările și cu nuanțările impuse de limba literară beletristică în fiecare dintre cele două spații luate în considerare.

2. Toate tribulațiile evoluției celor două limbi literare au mers în paralel cu traducerile de Homer, sub două aspecte fundamentale: a) Versiunile în limbile moderne nu au fost posibile decât atunci când limba-țintă a fost suficient de dezvoltată, cu toate stilurile ei funcționale, ca să facă față confruntării cu limba homerică, foarte bogată și exclusiv poetică; b) Versiunile în limbile moderne au contribuit efectiv la desăvârșirea limbilor literare respective, căci efortul de echivalare a unor lexeme, sintagme, structuri morfologice și sintactice i-au obligat pe traducători să selecteze, să prelucreze, să împrumute, să calchiece și, la nevoie, să inoveze forme care să corespundă originalului elin homeric ca sens, nuanță, aspect lexico-morfologic și ca structură sintactico-discursivă, ca nuanțare stilistico-pragmatică și metrico-prozodică.

3. Aproape toți traducătorii credeau cu tărie în influența ideologiei, respectiv a contextului social-politic care determina gândirea și sentimentele scriitorului/traducătorului asupra textului rezultat, inclusiv la nivelul lingvistico-stilistic. Dintre traducători români,

reprezentativi prin declarații și prin concretizarea acestora în textul propus cititorilor sunt de menționat C.D. Aristia, E. Lovinescu și George Murnu, fără ca ideea să lipsească din viziunea traductologică a celorlalți. În ceea ce privește concepția traducătorilor turci, substratul ideologic în formulele alese pentru echivalările lingvistice este prezent în aproape toate versiunile realizate de aceștia.

4. În strânsă legătură cu evoluția sinuoasă a limbii literare – române sau turce – cu valorificări și epurări succesive ale formelor arhaice și regionale, dialectale, cu respingeri și acceptări ale neologismelor de origine italiană, franceză, slave ș.a., se află strategiile culturale generate de contexte mentale diferite de la o epocă la alta.

5. Opțiunile și formulele traductologice sunt comparabile și ele în cele două spații culturale de care ne-am ocupat în demersul nostru. Fidelitatea față de textul-bază a fost echilibrat contrabalansată de fidelitatea față de specificul limbii-țintă, cu proceduri care au încadrat o versiune sau alta în marile categorii obișnuite ale procesului translatării lingvistice. Există ediții academice, predominant filologice, dar de o cursivitate naturală la lectură, accesibile, deci, și unui public mai larg – cum sunt acelea datorate lui Dan Slușanschi, respectiv Semei Sandalci. Există versiuni literare, rezultate din eludarea „locurilor dificile”, a detaliilor tehnice etc. și alegerea unor echivalări care să privilegieze lectura plăcută în limba-țintă, prin autohtonizări vizibile și declarate ca atare, precum cele realizate de Eugen Lovinescu sau Derya Ozturk.

6. Situată noastră într-o dublă perspectivă comparativă – între textul homeric și versiunile moderne, într-o primă instanță, apoi între versiunile create în cele două limbi și culturi moderne, în etapa a doua – a confirmat încă o dată, dintr-un unghi inedit, capacitatea textelor homerice de a contribui la dezvoltarea limbilor literare din orice parte a lumii și la rafinarea percepțiilor estetice ale modernilor, la cultivarea valorilor umane cele mai profunde în rândul generațiilor de cititori. Faptul că se traduce tot mai mult și mai bine înseamnă că poemele respective, vechi de aproape trei milenii, sunt căutate încă de cititori și validează, pe de altă parte, funcționarea „procedurilor de control și delimitare a discursului” despre care vorbește Michel Foucault: epopeile homerice sunt opere care „se zic”, în sensul că generează continuu noi forme de manifestare spirituală în istoria omenirii: de la traduceri și exegeze până la prelucrări și creații originale bazate pe străvechi motive homerice.

7. În plus, prin plasarea în paralel a parcursului proceselor traductologice din două limbi moderne diferite ne-a relevat o constatare neașteptată: poemele homerice au parte nu numai de o „eliberare din captivitate” a *limbajul pur* al originalului – despre care vorbește Walter Benjamin, un practician și teoretician al traducerilor de mare autoritate (cf. traducerea și *Prefața* la versiunea în germană a *Poemelor în proză* ale lui Ch. Baudelaire) – ci și de noi forme de viață, mereu revigorată prin infuzia de surse suplimentare datorite de fiecare nouă integrare în limba, mentalitățile și cultura poporului respectiv și de fiecare versiune nouă din fiecare limbă în parte.

BIBLIOGRAFIE

1. Surse

1.1. Ediții ale textului-bază

Homeri Opera, Ed. D. B. Monro and T. W. Allen, 1917–1920, (5 volumes: *Iliad* = 3rd edition, *Odyssey* = 2nd edition), Oxford: University Press.

Homer: Iliad, 1999, Ed. Augustus Taber Murray, 2 vols., revised by William F. Wyatt, Harvard University Press

Homer: Odyssey, 1995, Ed. Augustus Taber Murray, 2 vols., revised by George E. Dimock, Harvard University Press.

Homeri Opera in five volumes. Oxford, Oxford University Press. 1920. Ed. A. Rogers Benner and Thomas B. Seymour, versiune electronică Persaeus, cf. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.01.0133>

1.2. Ediții în limba română

1.2.1. *Iliada*

Homer, *Iliada*, *Tom I. Rapsodiile I–VI*. Traducere (în versuri albe) de D. C. Aristia, Tipografia lui Eliad, București, 1837.

Homer, *Iliada*. În românește de George Murnu. Premiul cel Mare al Academiei Române, Cultura Națională, București, 1920.

Homer, *Iliada*. Traducere în metru original de George Murnu. Studiu introductiv și note de D. M. Pippidi. Ediție definitivă, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967.

Homer, *Iliada*. Traducere [în proză] de Radu Hâncu, Sanda Diamantescu. Vol. I–II, Editura Minerva, București, 1981.

Homer, *Iliada*. Traducere în metru original de George Murnu. Îngrijirea ediției, studiu introductiv, note și glosar de Liviu Franga, Editura Univers, București, 1985.

Homer, *Iliada*. Traducere în metru original de George Murnu. Ediția a II-a, revizuită și adăugită, cu un studiu introductiv nou, note, notă asupra ediției și glosar de Liviu Franga, Editura Fundației Culturale, București, 1995.

Homer, *Iliada*. Traducere de Radu Hâncu. Cuvânt înainte de Gabriela Hâncu, Editura Mondoro – Editura Gramar, București, 2011.

Homer, *Iliada*. Traducere în hexametri, cu o postfață, bibliografie și indici de Dan Slușanschi și ilustrată de Mihai Coșulețu, Editura Humanitas, București, 2012.

1.2.2. *Odiseea*

Homer, *Odiseea. Batrachomyomachia – Războiul șoarecilor cu broaștele*. Traducere în proză, note și prezentări de Ioan Caragiani/Argument. Note asupra ediției de Ion Acsan, Iași: H. Goldner /București: Editura MondoRo, 1876/2011.

Homer, *Odiseea*. Vol. I–II. Traducere de George Coșbuc. Ediție îngrijită de I. Sfetea și Șt. Cazimir. Prefață de Șt. Cazimir, București: Editura pentru Literatură, 1916/1966.

Homer, *Odiseea*. Traducere de George Murnu. Studiu introductiv și note de D. M. Pippidi. Ediție definitivă, București: Editura Univers, 1928/1971.

Homer, *Odysseia, I–XII*. Traducere de Cezar Papacostea. Introducere, notă asupra ediției, note și indice de Ioana Costa, București: Editura Muzeului Literaturii Române, 1929/2013.

Homer, *Odiseea*. Traducere de Eugen Lovinescu. Text revizuit și note de Traian Costa. Studiu introductiv și indice de Mihai Nasta, București: Editura pentru Literatură, 1935/1963.

Homer, *Odiseea, Vol. I–II*. Traducere de Eugen Lovinescu. Text revizuit și note de Traian Costa. Prefață de Venera Antonescu, București: Editura Tineretului, [1966].

Homer, *Odissea*. Traducere de George Murnu. Studiu introductiv și note de Adrian Pârvulescu, București: Editura Univers, 1979.

Homer, *Odissea*, Traducere în proză de E. Lovinescu. Cuvânt înainte și note de Elena Mazilu-Lovinescu, București: Editura MondoRo, București, 1995.

Homer, *Odissea*. Traducere de E. Lovinescu. Ediție revizuită și postfață de Traian Diaconescu, București: Editura Saeculum I. O., 1996.

Homer, *Odyseia*. Traducere în hexametri de Dan Slușanschi, București: Editura Paideia, 2009.

Homer, *Odyseia*. Traducere în hexametri, cu postfață, bibliografie și indici de Dan Slușanschi și ilustrată de Dan Rădvan. Revizuiți și completări de Octavian Gordon și Francisca Băltăceanu, București: Editura Humanitas, 2012.

1.2. Ediții în limba turcă

1.3.1. *Iliada*

Homer, *İlyada*. Trad. Dr. Arın (Saffet) Engin, İstanbul: Atatürk Kent, 1958.

Homer, *İliada: ilias destanı*. Traducere Ahmet Cevat Emre, İstanbul: Varlık Yayınları, 1971.

Homer, *İlyada*. Traducere Azra Erhat & A. Kadir, İstanbul: Can Sanat Yayınları, 1958-1962/2016⁵.

Homer, *İlyada*. Traducere de Atilla Dirim, İstanbul: Yurt, 2000.

Homer, *İlyada*. Traducere de Fulya Koçak, Ankara: Arkadaş, 2004/2016⁸.

Homer, *İlyada*. Traducere de Eren Cendey, İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2006/2014.

Homer, *İlyada*. Traducere de Celâl Üster, İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2011.

Homer, *İlyada*. Traducere de Derya Öztürk, İstanbul: Parola, 2014.

Homer, *İlyada*. Traducere de Doç. Dr. Sema Sandalçı, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2016.

1.3.2. *Odissea*

Homer, *Odyseia*, Cev. Azra Erhat - A. Kadir, İstanbul: Sander Yayınları, 1973.

Homer, *Odyseia*. Traducere Fulya Koçak, Ankara: Arkadaş, 2009.

Homer, *Odissea*. Traducere Celâl Üster. İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2010.

Homer, *Odyseia*. Traducere Azra Erhat & A. Kadir, İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2010.

Homer, *Odyseia*. Traducere de Doç. Dr. Sema Sandalçı, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2019.

2. Referințe

ACSAN, I., 1984, *Constelația corifeilor...*, București: Editura Cartea Românească.

ADIVAR, Adnan A., 1939/1943/2000, *Les Sciences chez le Turcs Ottomans* („Științele la turcii otomani”), Paris, 1939; *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul, İstanbul: Remzi K., 1943/2000.

AKULGAL, Ekrem, 2000, *Anadolu Kultur Tarihi*, Ankara: Tubitak Yayını, 9. Baski.

ARISTOTEL, *Poetica*. Traducere de D. M. Pippidi, 1965, București: Editura Academiei.

AUBIGNAC, Fr. H. abbé d', 1925, *Conjectures académiques ou Dissertation sur l'Iliade*. Nouvelle édition... par Victor Magnien, Paris: Hachette.

BARKER, Chris, 2007, *Cultural Studies: Theory and Practice*, London: Sage Publications Ltd.

BANTAȘ, Andrei, Elena Croitoru, 1998, *Didactica traducerii*, București: Editura Teora.

BARBU, N. I. & Piatkowski, A., *Scriitori greci și latini*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2000, *Introducere în studiul latinei creștine*, București: Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2014, „Româna literară în fața poemelor homerice”, in: P. Gh. Bârlea & F. R. Toma (coord.), *Cultură și comunicare*, București: Editura Muzeul Literaturii Române, pp. 27–31.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2008, *Limba poveștilor populare românești*, București: Editura Academiei Române.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2015a, „Autohtonizarea textelor homerice în versiunile sud-est europene”, in: L. Spăriosu & V. Popovici (coord.), *Communication, Culture, Creation: New Scientific Paradigms*, Novi Sad/Arad: Europa Press, pp. 23–37.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2015b, „Ipostaze ale homerismului în literatura universală”, in: *Litere*, XVI, 3, (180), pp. 67–69.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2015c, „Naționalismul lui I. Kadare și atestările din textele homerice (1)” in: *Litere*, XVI, 10, (187), Târgoviște, octombrie 2015, pp. 25–27.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2015d, „Poemele homerice în veșminte românești. O analiză diacronică (I)/The Homeric poems in Romanian attire. A diachronic analysis (I)”, în: *Diacronia. Revistă de lingvistică diacronică/Journal for diachronic linguistics*, Iași, nr. 2, 17 iulie 2015, pp. 1–13/1–15. <http://www.diacronia.ro/ro/journal/issue/2/A18/ro/pdf>

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2016a, „Naționalismul lui I. Kadare și atestările din textele homerice (2)” in: *Litere*, XVI, 11–12, (188–189), Târgoviște, noiembrie-decembrie 2015, pp. 67–70.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2016b, „Les mots de la colère dans les traductions roumaines des poèmes homériques”, in: *Langue and Litterature. European Landmarks of Identity/Limba și Literatura. Repere Identitare în Context European*, University of Pitești Press, nr. 18, 2016, pp. 9–19.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2016c, „Poemele homerice în veșminte românești. O analiză diacronică (II) -The Homeric poems in Romanian attire. A diachronic analysis (II)”, în: *Diacronia. Revistă de lingvistică diacronică/Journal for diachronic linguistics*, Iași, nr. 3, 12 februarie 2016, pp. 1–23/1–26. <http://www.diacronia.ro/ro>

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2016d, „Simboluri homerice în Dosarul H., de Ismail Kadare (1)”, in: *Litere*, XVII, 1 (190), Târgoviște, ianuarie 2016, pp. 48–50.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2016e, *Traduceri și traducători. Pagini din istoria culturii românești*. Ediție îngrijită de Sorin Guia, Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2019, *Adevărul din călimară. Studii de literatură universală*, București: Editura Tracus Arte.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2020, „Lumea homerică în straie românești”, in: *România Literară*, București, LII, nr. 2, ian. 2020, pp. 22–23.

- BLANCK, Harst, 1999, *Eski Yunan ve Roma'da Yasam*, Istanbul: Arion Yayınevi.
- CERAM, C. W., 1986, *Tanrılar, Mezarlar ve Bilginler (Arheolojinin Romani) Cev. Hayrulla Ors*, Istanbul: Remzi Kitabevi.
- CODLEANU, Mioara, 2017, *Implications socio-culturelles de la traduction: l'adaptation*, Constanța: Ovidius University Press.
- CREȚIA, Petru, 1997, *Catedrala de lumini. Homer, Dante, Shakespeare*, București: Editura Humanitas.
- CRISTEA, Teodora, 1982/1999, *Contrastivité et traduction*, București: Editura Universității din București.
- CRISTEA, Teodora, 2007, *Stratégies de la traduction*, București: Editura Fundației „România de Măine”.
- CRÎȘAN, Maria, 2017, *Mic dicționar homeric-dacoromân*, București: Editura Amurg Sentimental.
- DERYA, Ozturk, 2014, *Tanrıların Savaşı („Iliada – Lupta zeilor”)*, Istanbul: Parola
- DUCHÊNE, Hervé, 2002, *Troya Hazineleleri veya Schliemann'ın Dusu*, Istanbul: YKY Genel Kult Dizisi.
- DUMÉZIL, Georges, 1997, *Zei suverani ai indo-europenilor*. Traducere și studiu introductiv de Petru Creția, București: Editura Univers Enciclopedic.
- ERHAT, Azra, 1972, *Mitoloji Sözlüğü*, Istanbul: Remzi Kitabevi.
- ERHAT, Azra, 1999, *Homeros (Gül ile Soylesi)*, Istanbul: Türkiye İis Bankası Kultur Yayınla.
- ERZEN, Afif, 1972, *Eskicag Tarihi Hakkında 4 Konferans*, Istanbul: Arheoloji ve Sanat Yayınla.
- FINLEY, M. I., 1968, *Lumea lui Odiseu*. Traducere de Liliana și D. M. Pippidi. Prefață de D.M. Pippidi, București: Editura Științifică.
- FOLEY, John M., 1985, *Oral-Formular Theory and Research. An Introduction and Annotated Bibliography*, New York: Garland Folklore Bibliographies, 6.
- FOUCAULT, M., 1998, *Ordinea discursului. Un discurs despre discurs*. Traducere de Ciprian Tudor, București: Eurosong & Book.
- FRANGA, Liviu; Ioana Costa (coord.), 2020, *Provocarea retraducerii literare. Rescrierea literaturii universale în limba română. Actele simpozionului internațional de retraducere literară (București, 4-5 noiembrie 2019)*, București: Editura Universității din București.
- FOLEY, John M., 1985, *Oral-Formular Theory and Research. An Introduction and Annotated Bibliography*, New York: Garland Folklore Bibliographies, 6.
- FRÂNCU, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Iași: Casa Editorială Demiurg.
- GAFTON, Alexandru, 2012, *De la traducere la norma literară*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- GAFTON, Alexandru, 2014, „What do translations do?”, in: *The Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity. Section: Language and Discourse*, 1, Iulian Boldea (eds.), Târgu-Mureș: Editura Arhipelag XXI Press, pp. 13-16.

GĂITĂNARU, Ștefan, 2018, *Gramatica critică a limbii române*, Pitești: Editura Universității din Pitești.

GEORGESCU, Nicolae, 2005, „Homer – contemporanul nostru”, în: *Recife. Eseuri de oceanografie*, București: Editura „Floare Albastră”, pp. 11–51.

GEORGESCU, Constantin, 2008, *Cuvinte remigrante în limba greacă*, București: Editura Universității din București.

HASAN, Neriman, 2011, *Romanya türk topluluklari örneğinde iki dillilik*, București: Editura Universitară.

HERESCU, N. I., 2011, *Destin fără moarte (Pentru clasicism)*. Ediție îngrijită, notă asupra colecției, notă asupra ediției, studiu introductiv de Liviu Franga, București: Editura Muzeul Literaturii Române.

HERSENI, Traian, 1973, *Sociologia literaturii*, București: Editura Univers.

HRISTEA, Theodor (coord.), 1984, *Sinteze de limba română*, București: Editura Albatros.

IONESCU, Gelu, 1981, *Orizontul traducerii*, București: Editura Univers.

IORGA, Nicolae, 1983, *Istoria literaturii române în veacul al XIX-lea. De la 1821 înainte...* Ediție și note de Rodica Rotaru. Prefață de Ion Rotaru, București: Editura Minerva.

JAUSS, Hans Robert, 1978, *Pour une esthétique de la réception*, Paris: Gallimard.

LASCU, Nicolae, 1974, *Clasicii anticii în România*, Cluj-Napoca: Editura Dacia.

KIRK, Geoffrey, 1962, *The Song of Homer*, Cambridge: University Press.

LOVINESCU, E., 2012, *O privire asupra clasicismului*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției, note și comentarii de P. Gh. Bârlea, București: Editura Muzeul Literaturii Române, București.

LUNGU BADEA, Giorgia, 2005, *Tendențe în cercetarea traductologică*, Timișoara: Editura Universității de Vest.

LUNGU BADEA, Giorgia, 2012, *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria și practica traducerii*, Timișoara: Editura Universității de Vest.

MANSEL, A.M., 1971, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara: TTK.

MARINESCU-HIMU, M. & PIATKOWSKI, A., 1972, *Istoria literaturii elene*, București: Editura Științifică.

MEMIS, Ekrem, 1995, *Aka Medeniyetinin Dogusu, Gelismesi ve Cokusu*, Izmir: E.U.E.F. Tarih Incelemeleri Dergisi, X.

MEMIS, Ekrem, 1996, *Filistinlerin Kokeni ve Tarihi*, Konya: S.U.E.F. Yayini.

MEMIS, Ekrem, 1996, *Genel Tarih*, Tablet yayinevi, 3. Konya: Baski.

MEMIS, Ekrem, 2003, *Eskicag Tarihinde Dogu Bati Mucadelesi*, Konya: Cizgi Kitabevi, 3. Baski.

MEMIS, Ekrem, 2003, *Eskicag Turkiye Tarihi*, Konya: Cizgi Kitabevi, 5. Baski.

MOESCHLER, Jacques, 1996, *Théorie pragmatique et pragmatique conversationnelle*, Paris: Armand Colin.

MONTANELLI, Indro, 1996, *Istoria grecilor*. Traducere în limba română de George Micacio, București: Editura Artemis. Consultabilă și în versiune electronică PDF, <https://ro.scribd.com/doc/275918690/Indro-Montanelli-Istoria-grecilor-pdf>

MOUNIN, Georges, 1963, *Problèmes théoriques de la traduction*, Paris: Gallimard.

NIDA, Eugene A., 2004, *Traducerea sensurilor*. Traducere din limba engleză de Rodica Dimitriu, Iași: Institutul European.

NEWMARK, Peter, 1981, *Approaches to Translation*, New York: Pergamon Press.

OSBORN, Kevin; Burgess, Dana L., 2005, *Ghid esențial de mitologie clasică*, Pitești: Editura Paralela 45.

RUSU, Valeriu, 1965, „C. Aristia și problemele cultivării limbii române la mijlocul secolului al XIX-lea”, în: *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București: Editura Academiei, 1965, pp. 797-800.

PEKCOLAK, Birsan și Zeki Büyüktanır, 2002, „Homeros'tan Günümüze Anadolu Destinleri”, în: *Halikarnas Balıkcısı, Düşün Yazıları*.

SCRIDON, Gavril, 2003, *Viața lui George Coșbuc*, Cluj: Centrul de Studii Transilvane.

SEYFETTİN, Omer, 2001, *Bütün Eserleri Makaleler 2, Tercümeler* („Opera completă, Partea a 2-a. Traducerile”), Hülya Argunşah (red.), İstanbul: Dergah Yayınları.

STEINER, George, 1983, *Dupa Babel. Aspecte ale limbii și traducerii*. Traducere de Valentin Negoită și Ștefan Avădanei, București: Editura Univers.

TEKİN, Oguz, 1998, *Eski Yunan Tarihi*, 2. Baskı, Cep Üniversitesi, İstanbul : İletişim Yayınları.

TOPUZOĞLU, Saadettin, 1974, „Ilias ve Odyssea Dstanindaki Turk Adetleri” (Obiceiuri turcești în legendele Iliada și Odisea), în : *Türk Dnyasi* („Lumea turcă”), nr. 32, vol. 8, ianuarie-martie 1974, pp. 39-54.

VERNANT, Jean-Pierre, 1982, *Mythe et societe en Grèce ancienne*, Paris: François Maspero, p. 219.

VINAY, Jean-Paul, DARBELNET, Jean, 1995, *Comparative Stylistics of French and English. A methodology for translation*. Tradusă și editată din limba franceză în limba engleză de Juan C. Sager și M. J. Hamel, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. (Descărcată de pe <https://books.google.ro> (18.01.2018, ora: 19:00)).

YAŞAR, Nabi, 1962, *Homeros – Hayati, Sanati, Eserleri* („Homer – Viața, Artă, Operele”), İstanbul: Varlık.

YÜCEL, Hasan Âli, 1989, *Edebiyat Tarihimizden*, İstanbul: Varlık.

WALD, Lucia, 2016, *Progresul în limbă. Scurtă istorie a limbajului*. Ediția a doua, revăzută. Text îngrijit, notă asupra ediției și prefață de Petre Gheorghe Bârlea, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

WALD, Lucia; Elena Slave, 1968, *Ce limbi se vorbesc pe glob?*, București: Editura Științifică

WALD, Lucia, 1987, *Introducere în studiul limbii și culturii indo-europene*, București: Editura Universității din București.

WHITMAN, Cedric H., 1958, *Homer and Homeric Tradition*, Cambridge, Massachussets: Harvard University Press.

WOLF, Friederich-August, 2014, *Prolegomena ad Homerum*. Ed. Peter Harrington, Cambridge: University Press.

3. Dicționare

BAUBEC, Agiemin; BAUBEC, G. Deniz-Kamer, 2011, *Dicționar turc-român, român-turc*, Constanța: Editura Ex-Ponto.

BIDU-VRĂNCEANU, Angela *et alii*, 2005, *Dicționar de științe ale limbii* (DȘL), București: Editura Nemira.

ÇAĞBAYIR, Yaşar, 2016, *Büyük Türkçe Sözlük, Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçenin Söz Varlığı* (*Marele Dicționar al Limbii Turce, Vocabularul Activ al Limbii Turce de la Inscriptiile Orhon până în zilele noastre*) (Çağbayır), Istanbul: TİKA.

ERNOUT, Alfred; Meillet, Antoine, 2001¹¹, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots* (DELL), Paris: Klincksiek.

NIŞANYAN, Sevan, 2008⁵, *Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü* (*Dicționar etimologic al turcei contemporane*) (Nişanyan), cf. versiune electronică nisanyansozluk.com.

NIŞANYAN, Sevan, 2011², *Index Anatolicus. Türkiye yereleşim birimlerine* (Nişanyan), cf. <http://nisanyanmap.com/>?

SUCIU, Emil, 2010, *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București: Editura Academiei Române.